

УДК 355.356

DOI 10.33244/2521-1196.16.2021.53-58

В. М. Подойніцин,
канд. юрид. наук,
Державний науково-дослідний
інститут МВС України
e-mail: podoyunitsyn@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-8874-1222

ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ КОНСУЛЬТАНТІВ НАТО

У статті досліджується діяльність юридичних консультантів (юрисконсультів) НАТО та допоміжного юридичного персоналу, які мають сприяти та надавати юридичну підтримку командуванню під час проведення військових та гуманітарних операцій Альянсу. Юридичні фахівці, які не є юридичними консультантами/юридичними радниками, можуть також виконувати деякі з цих функцій та завдань. У таких випадках критично важливим є зв'язок з юридичними радниками для отримання порад та наглядю. Аналізуючи діяльність юридичних консультантів НАТО, маємо зазначити, що, виконуючи свої обов'язки, юрисконсульти повинні професійно розглядати питання права та застосовувати юридичні знання відповідно до оперативної ситуації. Роль юрисконсульта полягає в підтримці командира шляхом виявлення оптимальних напрямів дій, мінімізуючи правовий ризик і пропагуючи верховенство права, захищаючи права людини та дотримуючись найвищих стандартів легітимності дій НАТО. Правова підтримка визначає, що юридичні консультанти повинні надавати своєчасні експертні і юридичні консультації та вказівки для забезпечення отримання керівних принципів, директив та зобов'язань НАТО. Галузями, в яких надається юридичний супровід, є оперативне право, податкове та договірне право, адміністративне право, позови та поради щодо відшкодування збитків, правова освіта та навчання. Виділення всіх цих сфер має вирішальне значення для законного виконання місії НАТО.

Юридичні радники повинні бути підготовлені до незалежної діяльності в усьому спектрі юридичних дисциплін та спектрі конфліктів, стоячи на боці командувача. Щоб досягти успіху в сучасному операційному середовищі, юрисконсульти повинні бути майстрами загальної юридичної практики, ефективними в різних ролях: адвоката, етичних радників та консультантів.

Вони повинні бути навчені таким чином, щоб могли розуміти та постійно усвідомлювати оперативну ситуацію, а отже, мати змогу активно підтримувати та посилювати місію НАТО.

Ми можемо стверджувати, що юридичні консультанти або юридичні радники повинні брати участь у ключових процесах прийняття рішень, беручи участь на ранній стадії для виявлення та вирішення юридичних і неправових питань, перш ніж вони перетворяться на проблеми командирів. Юрисконсульти повинні допомагати своїм командирам проводити операції відповідно до міжнародного права та міжнародних цінностей, які впливають на операції та процеси прийняття рішень командування чи штабу.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що кожен юрисконсульт, незалежно від рівня командування, на який він призначений, повинен брати на себе відповідальність за встановлення пріоритетів для призначених юридичних активів та управління цими активами для успішного виконання місії.

Ключові слова: НАТО, Альянс, юридичні консультанти, радники, Командування союзників, Північноатлантична рада.

Метою статті є дослідження діяльності юридичних консультантів (юридичних радників), а також допоміжного юридичного персоналу НАТО.

Постановка проблеми. Стратегічними оборонними документами України передбачена повна взаємосумісність Збройних сил України з військами/силами Альянсу. Тому важливим значенням є розуміння механізму юридичної підтримки, яку проводять юридичні консультанти та юридичні радники командування НАТО та взагалі Союзних Сил НАТО, що виконують військові і гуманітарні місії на всіх континентах.

Аналіз останніх публікацій. Діяльність юридичних консультантів НАТО є специфічним і вузькоспеціальним питанням, тому можемо об'єктивно посилатися тільки на нечисленні матеріали, викладені в мережі «Інтернет».

Викладення основного матеріалу. Пропонуємо розглянути, що таке правова підтримка в НАТО та який персонал проводить цю підтримку.

Документальною основою юридичної підтримки в НАТО є стаття 82 першого Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 року, дія якого визнана багатьма країнами, що не є сторонами, і відображає звичайне міжнародне право, зокрема заявляє, що «Високі сторони в будь-який час і сторони, що перебувають у конфлікті, в період збройного конфлікту забезпечують наявність юридичних радників, які могли б в разі потреби давати поради командирам на відповідному рівні про застосування Конвенцій цього Протоколу та відповідний інструктаж збройним силам з цього питання» [1].

Діяльність юридичних консультантів (юридичних радників) та допоміжного юридичного персоналу НАТО полягає в наданні професійних юридичних послуг на всіх етапах командування протягом усього періоду військових або гуманітарних операцій.

Як правило, правова (юридична) підтримка надає інформацію про правові наслідки і напрями дій для вирішення питань, що впливають на виконання місії НАТО. Весь персонал та командування НАТО зобов'язані дотримуватися норм міжнародного права, закону про збройні конфлікти та міжнародного права про права людини. Ця вимога щодо правових наслідків передбачена в посібнику «Командування союзників з оперативного планування» та належить до загальних вимог щодо залучення юрисконсультів до процесу оперативного планування, більш конкретні вимоги містяться в усіх існуючих директивах та вказівках НАТО [2].

Юридичний супровід операцій охоплює всі юридичні послуги, що надаються юрисконсультами та іншим юридичним персоналом на підтримку штабів, підрозділів, командирів та окремих військовослужбовців, які задіяні у всьому спектрі операцій.

Юридичний супровід військових і гуманітарних операцій розподіляється на три функціональні сфери:

1. Командно-контрольні функції, що включають консультування командирів, персоналу штабів та військовослужбовців щодо правових аспектів управління, правової основи

призначених місій та операцій, а також правової бази та обмежень щодо конкретних планів застосування військової сили.

2. Функції збереження, що включають переговори про угоди і підтримку приймаючої держави, такі як меморандуми про взаєморозуміння та технічні домовленості, переговори та застосування угод про статус сил спеціальних операцій, консультування з питань укладання договорів відповідно до фіскального законодавства та екологічного права.

3. Служба підтримки персоналу включає юридичну підтримку, яка може надаватися окремим учасникам служби.

Юридичні радники повинні бути підготовлені до незалежної діяльності в усьому спектрі юридичних дисциплін та конфліктів, стоячи на боці командувача сил НАТО. Щоб досягти успіху в сучасному операційному середовищі, юридичні консультанти повинні бути майстрами і експертами загальної юридичної практики, ефективними в різних ролях: адвокатів, етичних радників та консультантів.

Вони повинні бути навчені і розуміти та постійно усвідомлювати оперативну обстановку, а отже, мати змогу активно підтримувати місію та посилювати легітимність операцій НАТО.

Допоміжний юридичний персонал повинен володіти як адміністративними, так і юридичними допоміжними функціями. Якщо вони є військовими, також повинні володіти військовими навичками. Допоміжний персонал повинен мати можливість виявляти потенційні юридичні проблеми та знаходити шляхи вирішення цих проблем.

Усі командири, як і їхні підлеглі, які беруть участь у військових операціях, несуть індивідуальну відповідальність за забезпечення дотримання законів збройного конфлікту.

Командири НАТО відповідають за підготовку і підтримку юридичних консультантів (юридичних помічників) та їх підлеглих для забезпечення надійної юридичної підтримки операцій (місій). Юридичні помічники повинні брати активну участь у створенні, обговоренні та втіленні в життя планів навчання командирів та інших військовослужбовців.

Тренувальні плани навчання мають бути розроблені на основі керівних документів та стандартів. Плани навчання повинні включати навчання, що об'єднує юридичних помічників та юридичний персонал з підрозділами, яких вони підтримують у різних середовищах і умовах [3].

Юридичні консультанти (юридичні радники) поділяються відповідно до покладених на них повноважень:

1. Юридичний консультант (юридичний радник) Міжнародного персоналу.

Північноатлантична рада та її комітети надають первинні правові та політичні вказівки. Юридична консультанція Генерального секретаря та міжнародного персоналу надається Офісом юридичного консультанта НАТО, який займається юридичними та політико-правовими аспектами діяльності НАТО, він також повинен відповідати за надання детальних вказівок штабів НАТО через юридичний персонал. Юридичний консультант підпорядковується безпосередньо Генеральному секретарю НАТО.

2. Юридичний консультант (юридичний радник) у Міжнародному військовому штабі.

Юридичний консультант повинен надавати поради з усіх правових питань Голові Військового комітету НАТО, який є старшим військовим начальником НАТО. Поради також надаються Військовому комітету та співробітникам штабу загалом. Міжнародний військовий штаб є каналом між юридичним консультантом, комітетом та різними юридичними консультантами командування НАТО.

3. Юридичні радники стратегічних командувань.

Юридичні радники двох Стратегічних командувань (*стратегічні командування «Європа» та «Атлантика»* – авт.) розробляють більш детальні директиви та інструкції, а також плани, що включають цілі та політику, відповідно до отриманих вказівок, а також юридичні аспекти навчання, вправ та операцій.

Юридичні радники Стратегічного командування представляють командувача Стратегічного командування і забезпечують юридичну підтримку. Всі дії і поради, які можуть вплинути на правовий статус Міжнародного військового штабу НАТО в країнах перебування або переговори, координують та затверджують юридичні радники Стратегічних командувань.

4. Юридичні радники в підрозділах (компонентах командувань).

Юридичні радники, що відряджені до компонентів командувань або підрозділів, виконують функції юридичних радників при відповідних командирах та штабах. Ці юридичні радники, в разі потреби, можуть бути адвокатами щодо інших юридичних консультантів.

Роль юридичних консультантів (юридичних радників) та їх офісів у виконанні операцій НАТО.

Командири і старший юридичний консультант (старший юрисконсульт/радник), а також Офіс юридичного консультанта і юридичний персонал офісу мають такі обов'язки щодо забезпечення співпраці:

- командири повинні переконатися, що Офіс юридичного консультанта отримує своєчасний доступ до всієї необхідної інформації;
- старший юридичний консультант та Офіс юридичного консультанта покладаються на своїх експертів з необхідних питань адвоката та радника;
- юридичний персонал повинен надавати широкий спектр юридичної та адміністративної підтримки щодо оперативного, міжнародного, адміністративного, екологічного та трудового права;
- між юридичними Офісами НАТО повинна бути чітка координація та інформування.

Оскільки юридична влада впливає з рішень Стратегічних командувань, остаточним контролюючим юридичними органом, що існує у військовому ланцюжку Альянсу, є старший юрисконсульт відповідного Стратегічного командування.

Юрис-консульти та весь персонал юридичної підтримки мають право на користування комп'ютерною технікою, іншими технічними засобами, зокрема лініями зв'язку і лініями інтернет зв'язку, оскільки вони повинні надавати точні та своєчасні юридичні консультації.

Юридична підтримка передбачає, що юридичні радники повинні своєчасно надавати фахові юридичні консультації, технічні вказівки щодо забезпечення дотримання вказівок та зобов'язань НАТО. Сферами, в яких надається юридична підтримка, є операційне право, фіскальне і договірне право, адміністративне право, позови та консультації щодо виплати збитків, освіти та навчання. Висвітлення всіх цих сфер є надзвичайно важливим для законного виконання місії.

У рамках Союзного командування операцій (Allied Command Operations) та Командування трансформації союзників (Allied Command Transformation) юридичні офіси виконують найрізноманітніші завдання на стратегічному, оперативному та тактичному рівні. Хоча юридична підтримка в НАТО децентралізована, ясність правової позиції Альянсу залежить від єдності зусиль на всіх рівнях управління. Тому всі повноваження

Міжнародного військового штабу й інших організацій НАТО походять зі Стратегічного командування. Рішення Старшого юридичного консультанта Стратегічного командування є остаточним у правових питаннях у військовому ланцюжку Альянсу.

Усі юридичні радники та співробітники юридичного супроводу повинні мати ефективні робочі відносини та ефективні засоби зв'язку з усіма юридичними офісами.

Отриманою інформацією потрібно керувати з акцентом за принципом «необхідності знати», зменшувати юридичну неоднозначність та оптимізувати обмін інформацією.

Шляхом позитивного співробітництва з іншими юридичними офісами та юридичними консультантами НАТО, які займаються подібними проблемами, загальні цілі та відповідні юридичні результати будуть досягнуті в рамках Союзного командування операцій та Командування трансформації союзників.

Виконуючи свою діяльність, юридичний консультант повинен розглянути питання права та оперативної доцільності. Роль юридичного консультанта полягає в підтримці командира шляхом виявлення та рекомендації напрямів дій, які допомагають досягнути намірів командира, мінімізуючи правовий ризик, пропагуючи верховенство права, захищаючи права людини та дотримуючись найвищих стандартів легітимності дій НАТО.

Юридичні радники НАТО повинні забезпечувати професійну юридичну підтримку на всіх етапах командування протягом усього циклу військових операцій. Ця підтримка проводиться щодо оперативного права, міжнародного права, договірного права, фіскального права, цивільного та обмеженого військово-кадрового права, екологічного права, а також у сфері позовів, адміністративного права, правової підтримки освіти та підготовки переговорів НАТО. Юридичні радники НАТО виконують кілька юридичних ролей (експерт з питань права, адвокат, радник) на підтримку трьох основних цілей – місія, служба, законність.

Можемо зазначити, що юридичні радники НАТО надають професійну юридичну підтримку на всіх етапах командування протягом усього спектра військових та гуманітарних операцій. Юридичні консультанти повинні надавати своїм клієнтам фахові юридичні консультації на основі глибокого розуміння ситуації, аналізу законних альтернатив та їхньої індивідуальної професійної оцінки [4].

Висновки. Зважаючи на викладене, можемо констатувати, що юридичні консультанти, юридичні радники і юридичний персонал повинні брати участь у ключових процесах прийняття рішень на ранній стадії для виявлення та вирішення юридичних і неюридичних питань, перш ніж вони стануть проблемами командування. Юридичні радники повинні допомогти своїм Командуючим проводити операції відповідно до міжнародного законодавства і інтегруючи цінності НАТО та міжнародного співтовариства в програми командування чи штабу, операції та процеси прийняття рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
2. NATO operations planning process – an overview. Режим доступу: <https://nuou.org.ua/assets/documents/nato-operations-planning-process.pdf>
3. Law of armed conflict deskbook. URL: <https://www.hqmc.marines.mil/Portals/135/JAO/2016%20LOAC%20Deskbook.pdf?ver=2018-08-07-124727-057>
4. NATO Legal deskbook. URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-LegalDeskbook.pdf>

REFERENCES

1. Additional Protocol to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), of 8 June 1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
2. NATO operations planning process – an overview. Access mode: URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/nato-operations-planning-process.pdf>
3. Law of armed conflict deskbook. Access mode: <https://www.hqmc.marines.mil/Portals/135/JAO/2016%20LOAC%20Deskbook.pdf?ver=2018-08-07-124727-057>
4. NATO Legal deskbook. Access mode: URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-LegalDeskbook.pdf>

V. M. Podoinitsyn. Activities of NATO legal advisers

The article examines the activities of NATO's legal advisers and legal support staff to assist and provide legal support to the Alliance's military and humanitarian operations. Legal professionals who are not legal advisers / legal advisers may also perform some of these functions and tasks. In such cases, contacting legal counsel is critical for advice and supervision.

Analyzing the work of NATO's legal advisers, it should be noted that in the performance of their duties, legal advisers must professionally deal with legal issues and apply legal knowledge in accordance with the operational situation. The role of the Legal Adviser is to support the commander by identifying optimal courses of action, minimizing legal risk and promoting the rule of law, protecting human rights and adhering to the highest standards of legitimacy for NATO action.

Legal support stipulates that legal advisers must provide timely expert and legal advice and guidance to ensure compliance with NATO guidelines, directives and commitments. The areas in which legal support is provided are operational law, tax and contract law, administrative law, claims and advice on damages, legal education and training. The allocation of all these areas is crucial for the legitimate implementation of NATO's mission.

Legal advisers must be prepared to be independent in the full range of legal disciplines and conflicts, standing on the side of the commander. To succeed in today's operating environment, legal advisers must be masters of general legal practice, effective in various roles: lawyer, ethical advisers and consultants.

They must be trained in such a way that they can understand and be constantly aware of the operational situation and, therefore, be able to actively support and strengthen NATO's mission.

We can argue that legal advisers or advisors should be involved in key decision-making processes, participating at an early stage to identify and resolve legal and non-legal issues before they become the problems of commanders. Legal advisers should assist their commanders in conducting operations in accordance with international law and international values that influence the operations and decision-making processes of the command or headquarters.

In conclusion, we can say that every legal adviser, regardless of the level of command to which he is appointed, should take responsibility for setting priorities for designated legal assets and managing these assets to successfully complete the mission.

Keywords: NATO, Alliance, legal consultants, advisers Allied Command, North Atlantic Council.

Стаття надійшла до редколегії 29 липня 2021 року

Подойніцин В. М. Діяльність юридичних консультантів НАТО